

Bożena Ciupek

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

PUBLICZNE ŚRODKI PIENIĘŻNE W FINANSOWANIU DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORSTW – PERSPEKTYWA FINANSOWA 2014-2020

Wprowadzenie

Obecny etap rozwoju społeczno-gospodarczego jest określany mianem gospodarki opartej na wiedzy, a czynnikiem o szybko rosnącym znaczeniu dla jej rozwoju stają się innowacje. Decydują one nie tylko o tempie i kierunku rozwoju gospodarczego, ale też w znacznym stopniu wyznaczają formy i strukturę krajowej i międzynarodowej współpracy przedsiębiorstw. Specyficzne cechy innowacji i złożoność procesu innowacyjnego wymagają istotnych nakładów finansowych nie tylko ze strony przedsiębiorstw, ale również ze strony władzy publicznej. Władza publiczna podejmując działania proinnowacyjne powinna z jednej strony zmierzać do reformy systemowej instytucji wspierających tę działalność, z drugiej do zwiększenia poziomu zasilania finansowego przedsiębiorstw wprowadzających innowacje.

1. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw

Zgodnie z definicją Głównego Urzędu Statystycznego działalność innowacyjna obejmuje całokształt działań naukowych, technicznych, organizacyjnych, finansowych i komercyjnych, które rzeczywiście prowadzą lub mają w zamierzeniu prowadzić do opracowania i wdrożenia innowacji. Za innowację uznaje się natomiast wdrożenie nowego albo istotnie ulepszanego produktu lub procesu, a także wdrożenie nowej metody organizacyjnej lub marketingowej¹.

¹ *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, GUS, US w Szczecinie, Informacje i opracowania statystyczne, Warszawa 2012, s. 13.

W świetle przedstawionych definicji, można wskazać na cztery zasadnicze obszary działalności innowacyjnej przedsiębiorstwa:

- innowacji produktowych oznaczających wprowadzenie nowych wyrobów lub usług,
- innowacji procesowych polegających na wdrożeniu nowych lub istotnie ulepszonych metod produkcji, dystrybucji i wspierania działalności w zakresie wyrobów i usług,
- innowacji organizacyjnych oznaczających wdrożenie nowych, niestosowanych dotychczas, metod organizacyjnych,
- innowacji marketingowych rozumianych jako wdrożenie nowych koncepcji lub strategii marketingowych różniących się znacząco od metod dotychczas stosowanych.

Uwzględniając typologię innowacji, polskie przedsiębiorstwa zarówno produkcyjne, jak i usługowe w latach 2009-2012 najczęściej wdrażały innowacje procesowe. Najwyższą dynamiką cechowały się innowacje organizacyjne i marketingowe. Odsetek przedsiębiorstw w poszczególnych obszarach innowacyjności przedstawia tab. 1.

Tabela 1

Odsetek polskich przedsiębiorstw wprowadzających innowacje w latach 2009-2012

Rodzaj innowacji	2009-2011		2010-2012	
	Przedsiębiorstwa			
	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe
Ogółem	16,9	12,3	17,7	13,9
Produktowe , w tym:	11,2	6,3	11,2	7,0
• wyroby	10,4	2,5	10,5	3,3
• usługi	2,6	5,0	2,6	4,8
Procesowe , w tym:	12,4	9,0	12,4	9,1
• metody wytwarzania	9,7	2,8	9,7	3,0
• logistyka i dystrybucja	3,0	3,6	3,0	3,5
• inne procesy	5,8	7,0	5,4	6,6
Organizacyjne , w tym:	8,3	9,1	10,3	10,5
• zasady działania	5,6	3,3	7,3	4,7
• stosunki z otoczeniem	3,9	4,2	3,8	5,8
• podział uprawnień	5,6	6,6	6,7	6,8
Marketingowe , w tym:	7,9	7,8	10,2	11,1
• konstrukcja/opakowania	3,5	2,1	5,2	3,8
• dystrybucja	4,3	5,6	5,2	6,3
• promocja	2,3	3,0	3,4	5,3
• kształtowanie cen	4,6	3,6	5,2	5,3

Źródło: Na podstawie: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, GUS, US w Szczecinie, Warszawa 2012, s. 21, 36, 42 oraz *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2012*, GUS, US w Szczecinie, Warszawa 2013, s. 29, 47, 53.

Zaprezentowane dane pozwalają zauważyć systematyczny przyrost odsetka przedsiębiorstw wdrażających innowacje do swojej działalności. Pomimo tego faktu, relacja przedsiębiorstw wprowadzających innowacje do ogółu podmiotów gospodarczych w analizowanym okresie jest jednak bardzo niska (ok. 28%). Ocenę tę uzasadnia również miejsce Polski w rankingach innowacyjności przedsiębiorstw. Dane Eurostatu i raporty Komisji Europejskiej wskazują, że Polska zajmuje jedno z ostatnich miejsc wśród państw europejskich, zarówno w aspekcie ogólnej aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw, jak i w rankingach uwzględniających wielkość przedsiębiorstw, co ilustruje tab. 2.

Przyczyn tak niskiej aktywności innowacyjnej polskich przedsiębiorstw na tle innych państw europejskich upatruje się w powolnych procesach dostosowawczych w sektorze nauki, w niskim priorytecie innowacyjności w agendzie publicznej oraz w dominującym paradygmacie rozwoju firm opartym na adaptowaniu rozwiązań już istniejących w państwach o wyższym poziomie rozwoju gospodarczego. Zmiana istniejącego stanu rzeczy wymaga zmian instytucjonalnych i systemu finansowania działalności innowacyjnej, co niewątpliwie wymaga aktywności władzy publicznej oraz istotnych nakładów finansowych

2. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw jako przesłanka interwencji państwa

Wobec oczekiwanych zmian instytucjonalnych i systemu finansowania konieczność interwencji państwa zmierzająca do stworzenia warunków dla intensyfikacji działalności innowacyjnej przedsiębiorstw jest nieunikniona. Interwencja ta w sposób szczególny jest uzasadniona specyfiką działalności innowacyjnej, a wśród jej zasadniczych przyczyn należy wymienić:

- występowanie efektów zewnętrznych innowacji,
- konieczność traktowania wiedzy jako dobra publicznego,
- ponadprzeciętne ryzyko działalności innowacyjnej,
- zawodność rynków finansowych.

Tabela 2

Ranking państw europejskich ze względu na odsetek przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie

Pozycja	Przedsiębiorstwa															
	Ogółem				Małe				Średnie				Duże			
	Kraj	IT	INT	Kraj	IT	INT	Kraj	IT	INT	Kraj	IT	INT	Kraj	IT	INT	
1	Niemcy	64	15	Niemcy	60	17	Niemcy	71	12	Estonia	93	0				
2	Islandia	57	7	Islandia	52	7	Estonia	65	8	Luksemburg	86	6				
3	Belgia	52	9	Szwecja	45	11	Cypr	64	5	Niemcy	85	9				
4	Luksemburg	50	18	Belgia	45	10	Belgia	62	12	Portugalia	82	6				
5	Szwecja	49	11	Luksemburg	44	20	Irlandia	62	11	Słowenia	82	5				
6	Irlandia	47	13	Holandia	43	9	Austria	62	9	Cypr	81	3				
7	Holandia	47	10	Portugalia	43	15	Włochy	58	14	Austria	80	8				
8	Estonia	47	10	Islandia	42	13	Islandia	57	0	Finlandia	80	3				
9	Portugalia	46	14	Finlandia	42	10	Norwegia	56	6	Islandia	80	0				
10	Finlandia	46	10	Estonia	40	12	Szwecja	56	3	Belgia	79	7				
11	Austria	44	13	Dania	40	11	Finlandia	56	0	Irlandia	77	8				
12	Dania	43	12	Włochy	38	16	Portugalia	55	4	Holandia	76	9				
13	Włochy	40	16	Austria	38	13	Malta	55	3	Szwecja	76	8				
14	Serbia	40	12	Serbia	36	12	Francoja	53	7	Hiszpania	76	6				
15	Cypr	35	10	Cypr	33	10	Holandia	52	8	Malta	73	15				
16	Czechy	35	17	Czechy	30	17	Hiszpania	52	5	Dania	72	11				
17	Słowenia	35	15	Norwegia	30	10	Dania	51	2	Włochy	71	13				
18	Francoja	34	19	Francoja	29	20	Luksemburg	49	4	Francoja	71	13				
19	Norwegia	34	10	Chorwacja	28	11	Serbia	49	4	Chorwacja	67	7				
20	Chorwacja	32	11	Słowenia	27	16	Czechy	46	10	Czechy	66	12				
21	Malta	31	11	Hiszpania	25	13	Słowenia	46	6	Serbia	63	9				
22	Hiszpania	29	12	Malta	25	10	Chorwacja	40	5	Węgry	60	10				
23	Słowacja	28	7	Słowacja	23	6	Bulgaria	31	9	Litwa	59	16				
24	Litwa	23	12	Litwa	19	11	Litwa	31	7	Polska	58	10				
25	Węgry	18	13	Bulgaria	14	8	Słowacja	27	6	Norwegia	57	9				
26	Bulgaria	18	9	Węgry	13	13	Polska	26	8	Słowacja	57	9				
27	Lotwa	17	13	Lotwa	13	10	Lotwa	25	10	Lotwa	49	13				
28	Polska	16	12	Rumunia	12	16	Węgry	22	11	Bulgaria	48	15				
29	Rumunia	14	17	Polska	10	12	Rumunia	15	24	Rumunia	17	40				

Źródło: Na podstawie: Eurostat Statistics Database; H. Hollanders, N. Es-Sadki, *Innovation Union Scoreboard 2014*, European Commission, European Union, 2014, s. 28-41.

Cechą innowacji jest przede wszystkim to, że innowator nie jest w stanie uzyskać ze swojej inwestycji zwrotu, w pełni oddającego korzyści jakie z wdrożenia innowacji odniesie cała gospodarka i społeczeństwo. Nowe rozwiązania, rozprzestrzeniając się pomiędzy przedsiębiorstwami, w konsekwencji poprawiają efektywność nie tylko podmiotu innowacyjnego, ale też jego konkurentów, którzy w krótszym lub dłuższym terminie przyjmują najskuteczniejsze na rynku rozwiązania. Jest to związane przede wszystkim z charakterem wiedzy i informacji, które są w swojej istocie łatwe do kopiowania i powielania przez nieograniczoną liczbę podmiotów, a kontrola tego procesu jest utrudniona. Ponadto, ponoszenie nakładów na działalność innowacją jest związane z dużo większym ryzykiem niż w przypadku standardowych inwestycji. W dodatku im wcześniejsza faza powstawania innowacji, tym bardziej ryzykowne jest angażowanie się przedsiębiorstwa w tego rodzaju działalność. Jest to szczególnie istotny problem dla małych i średnich przedsiębiorstw, które nie posiadają wystarczająco dużo środków finansowych, by zdywersyfikować ryzyko, co oznacza w konsekwencji, że porażka działań innowacyjnych to równocześnie zakończenie działalności gospodarczej. Z powodu ponadprzeciętnego ryzyka prowadzenia działalności innowacyjnej trudno także pozyskać zasilanie z otoczenia zewnętrznego. Kapitałodawcy nie angażują się w oczekiwanym stopniu w finansowanie innowacyjnych projektów. Zazwyczaj preferują oni tradycyjne obszary aktywności gospodarczej, gdzie ryzyko jest łatwiejsze do oszacowania.

Przedstawione przyczyny uzasadniające interwencję państwa powodują, że przedsiębiorstwa oczekują nie tylko doraźnych działań wspierających, ale przede wszystkim systematycznej pomocy finansowej na wszystkich etapach działalności innowacyjnej począwszy od etapów badań podstawowych i stosowanych poprzez etapy prac rozwojowych i demonstracji aż do etapu dyfuzji produktów i procesów innowacyjnych. Wsparcie finansowe innowacji przedsiębiorstw z zasobu publicznego powinno zatem rozpocząć się od badań podstawowych. Szczególnie, że badania te nie mają natychmiastowego, bezpośredniego zastosowania praktycznego – służą pozyskaniu „nowej wiedzy”, która może okazać się niezbędna dla dalszych, zorientowanych implementacyjnie prac badawczo-rozwojowych. Ponadto, „nowa wiedza” wykazuje silne cechy dobra publicznego, co w pełni uzasadnia oczekiwania co do jej finansowania ze środków publicznych. Władza publiczna ponosząc nakłady finansowe zyskuje również prawo i obowiązek podjęcia takich działań, by sprzyjać zastosowaniu „nowej wiedzy” w kolejnym etapie działalności innowacyjnej – w badaniach stosowanych. Badania stosowane są z kolei prowadzone w celu przełożenia „nowej wiedzy” na konkretne zastosowanie praktyczne. Ten etap wprowadzania innowacji, co prawda budzi już większe zainteresowanie prywatnych podmiotów, które są

skłonne partycypować w ich finansowaniu, jednak nadal wysoka niepewność wyników, ograniczenia finansowe i nieunikniona obecność efektów zewnętrznych sprawia, że bez interwencji publicznej obszar ten pozostawałby niedofinansowany. Oznaczałoby to też zmarnowanie potencjału płynącego z wiedzy zdobytej w trakcie badań podstawowych, a w konsekwencji środków publicznych wcześniej w nie zaangażowanych. Pomocy finansowej ze strony państwa oczekuje się także na etapach wdrażania nowych pomysłów, czyli na etapie prac rozwojowych i demonstracji ich rezultatów. Charakter podejmowanych działań wskazuje na konieczność ponoszenia ich kosztów przez konkretne podmioty gospodarcze, jednak w praktyce trzeba się liczyć z luką finansową, jaka powstałaby w sytuacji gdyby środki publiczne zostały wycofane, a kapitałodawcy nadal nie byłoby gotowi na wystarczające zaangażowanie finansowe. Wtedy innowatorzy pomimo podjętych działań nie byłoby w stanie zgromadzić odpowiednich środków finansowych na dalszą realizację przedsięwzięcia innowacyjnego. W takiej sytuacji niezbędnym staje się, po raz kolejny, wsparcie ze środków publicznych. Oczywiście racjonalność, rodzaj i zakres takiej pomocy będą zdeterminowane poziomem ryzyka wdrażania innowacji. Szczególnie w sytuacji obciążenia prac rozwojowych dużym ryzykiem i wysokimi kosztami demonstracji, oczekiwania przedsiębiorców względem możliwości pozyskania środków publicznych będą nadal bardzo wysokie. Mniejszego zainteresowania zasileniem bezzwrotnym można się spodziewać na ostatnim etapie wdrażania innowacji – przejmowania innowacji przez inne przedsiębiorstwa. O ile wcześniejsze etapy były związane z wysokim ryzykiem, o tyle etap dyfuzji nie jest już obciążony takim ryzykiem. Jedynym uzasadnieniem interwencji publicznej na tym etapie może być niedoskonałość rynku finansowego, który ogranicza możliwości inwestycyjne małych i średnich podmiotów².

3. Rozmiar i źródła finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw

Uzasadniając konieczność zwiększenia wydatków publicznych na działalność innowacyjną przedsiębiorstw, interesującym staje się odpowiedź na pytania o rozmiar i kierunek dotychczas ponoszonych nakładów innowacyjnych w przedsiębiorstwach oraz o źródła ich pochodzenia. Wysokość poniesionych w przedsiębiorstwach nakładów na działalność innowacyjną w ostatnich latach, z uwzględnieniem rozmiaru i typu prowadzonej działalności, ilustruje tab. 3.

² M. Bukowski, A. Szpor, A. Śniegocki, *Potencjał i bariery polskiej innowacyjności*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2012, s. 7-11.

Tabela 3

Nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw Polsce w latach 2009-2012 (w mln zł)

Wielkość	2010		2011		2012	
	Przedsiębiorstwa					
	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe
Małe	1,378	869	1,445	661	1,242	967
Średnie	4,515	916	4,273	805	5,073	3,004
Duże	17,864	8,905	15,104	9,513	15,220	11,174
Ogółem	23,757	10,790	20,822	10,979	21,335	15,145

Źródło: Na podstawie: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2008-2010*, op. cit., s. 56; *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, op. cit., s. 58; *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2012*, op. cit., s. 69.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że systematycznie wzrasta wartość ponoszonych wydatków na działalność innowacyjną, jednak skala tych wydatków w odniesieniu do PKB nie przekracza 0,5%-0,7%³. W analizowanym okresie ponoszone przez przedsiębiorstwa nakłady na działalność innowacyjną najczęściej dotyczyły wydatków na:

- zakupy wiedzy w postaci patentów, wynalazków, projektów, wzorów użytkowych i przemysłowych, licencji, ujawnień know-how, znaków towarowych oraz usług technicznych,
- prace badawcze i rozwojowe (B+R) związane z opracowywaniem nowych lub istotnie ulepszonych produktów i/lub procesów,
- zakup oprogramowania związany z wdrażaniem innowacji,
- zakup i montaż maszyn oraz urządzeń technicznych,
- nakłady na budowę, rozbudowę i modernizację nieruchomości,
- szkolenie personelu związane z działalnością innowacyjną,
- wydatki na wstępne badania rynkowe, testy rynkowe oraz reklamę wprowadzanych na rynek produktów i usług⁴.

Przedsiębiorstwa finansowały wymienione nakłady zarówno ze środków prywatnych, jak i ze środków publicznych. Należy przy tym zwrócić uwagę, że w zasadniczej mierze przedsiębiorstwa wykorzystywały środki własne i pochodzące z kredytów bankowych. W znacznie niższym stopniu korzystały z bezwrotnego finansowania ze środków publicznych. Źródła finansowania i ich rozmiar w finansowaniu działalności innowacyjnej w badanym okresie przedstawia tab. 4.

³ *Nauka i technika w Polsce w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2013, s. 137.

⁴ *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2012*, op. cit., s. 31-33.

Tabela 4

Źródła finansowania nakładów na działalność innowacyjną polskich przedsiębiorstw w latach 2010-2012 (w mln zł)

Źródło finansowania	2010		2011		2012	
	Przedsiębiorstwa					
	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe
Ogółem, w tym:	23,758	10,790	20,821	10,979	21,335	15,145
Środki własne	17,875	9,248	15,287	9,116	15,869	10,534
Kredyty bankowe	2,090	1,129	2,153	1,123	1,423	729
Środki z budżetu państwa	271	52	265	119	418	2,139
Środki z funduszy europejskich	1,879	269	1,763	206	1,550	957

Źródło: Na podstawie: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2008-2010*, op. cit., s. 58; *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, op. cit., s. 59; *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2012*, op. cit., s. 74.

Zaobserwowana tendencja rozwoju działalności innowacyjnej znalazła w badanym okresie odzwierciedlenie we wzroście nakładów na innowacje oraz w strukturze źródeł ich finansowania. O ile obserwuje się pewien przyrost poziomu zaangażowanych środków w działalność innowacyjną, o tyle nie zmienia się ich struktura. Choć w każdym okresie można zauważyć dominację środków prywatnych, to należy jednak zwrócić uwagę na istotny przyrost wartości środków publicznych zaangażowanych w działalność innowacyjną przedsiębiorstw. W analizowanym okresie średnio od 20%-25% przedsiębiorstw przemysłowych aktywnych innowacyjnie uzyskało wsparcie finansowe ze środków publicznych, natomiast w grupie przedsiębiorstw usługowych odsetek ten był niższy i wsparcie uzyskało od 15%-19% podmiotów aktywnych innowacyjnie. Szczegółowe dane w tym zakresie zawiera tab. 5.

Tabela 5

Odsetek przedsiębiorstw finansujących działalność innowacyjną ze środków publicznych w latach 2008-2012

Wielkość	2008-2010		2009-2011		2010-2012	
	Przedsiębiorstwa					
	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe	przemysłowe	usługowe
Ogółem, w tym	22,2	14,7	25,5	17,6	25,9	18,7
Małe	21,6	13,6	27,0	18,0	24,8	14,4
Średnie	23,4	17,3	26,3	16,1	27,9	26,3
Duże	27,7	18,5	20,1	19,1	23,9	25,7

Źródło: Na podstawie: *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2008-2010*, op. cit., s. 61; *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, op. cit., s. 64; *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2012*, op. cit., s. 79.

Zaobserwowany wzrost nakładów środków publicznych na działalność innowacyjną oraz zwiększający się systematycznie odsetek przedsiębiorstw, których działalność innowacyjna jest wspierana ze środków pochodzących z zasobu publicznego należy postrzegać i oceniać jako zjawisko pozytywne. Skala innowacyjności i poziom jej wsparcia finansowego ze strony władz publicznych wymagają jednak dalszej systematycznej poprawy. Nadziei na zwiększenie działań innowacyjnych w polskich przedsiębiorstwach i zwiększenia środków publicznych w ich finansowaniu można m.in. upatrywać w dalszym procesie europeizacji, który został zapoczątkowany wraz z przystępowaniem Polski do Unii Europejskiej, a który jest kontynuowany w ramach realizacji strategii „Europa 2020”.

4. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w założeniach strategii „Europa 2020”

Strategia „Europa 2020”⁵ zastąpiła realizowaną do tej pory „Strategię lizbońską” i już sama jej nazwa „Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” sugeruje, że w obecnej perspektywie finansowej, tj. w latach 2014-2020, działania zostaną podporządkowane m.in. rozwojowi gospodarki opartemu na wiedzy i innowacji. Strategia „Europa 2020” wskazuje bowiem rozwój inteligentny jako jeden z trzech priorytetów strategicznych Unii Europejskiej. Komisja Europejska zakłada w nim dołożenie wszelkich starań zmierzających do wsparcia przedsięwzięć realizowanych na rzecz wiedzy, badań, rozwoju oraz innowacji. Narzędziem realizacji tego priorytetu w zakresie innowacji jest inicjatywa przewodnia „Unia innowacji”⁶. Inicjatywa ta to przede wszystkim działania na rzecz stworzenia takich warunków, by innowacyjne pomysły mogły łatwiej przeradzać się w nowe produkty i procesy, które z kolei przyczynią się do wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy. W ramach inicjatywy przewidziano m.in. dokończenie tworzenia europejskiej przestrzeni badawczej oraz zakończenie prac nad patentem unijnym i sądem patentowym dla całej Unii Europejskiej. Planowane jest także tworzenie europejskich partnerstw innowacyjnych zrzeszających podmioty działające zarówno na poziomie wspólnotowym, jak i krajowym oraz dalsze za-

⁵ Europa 2020 – strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Komunikat Komisji KOM (2010) 2020 z dnia 03 marca 2010 r., Bruksela 2010.

⁶ Projekt przewodni Strategii Europa 2020 – Unia innowacji, Komunikat Komisji KOM (2010) 546 z dnia 06 października 2010 r. Bruksela 2010.

cieśnianie powiązań między sferą naukową, badawczą i biznesową. Dużo miejsca poświęcono również zwiększaniu dostępu do finansowania innowacji przez małe i średnie przedsiębiorstwa. Na państwa członkowskie inicjatywa ta kładzie obowiązek dokonania reformy krajowych systemów badawczo-rozwojowych, rozwijania narzędzi wsparcia działań innowacyjnych oraz zapewnienia odpowiedniej liczby absolwentów kierunków ścisłych i technicznych. Na realizację tej inicjatywy zasadnicze środki finansowe zaplanowano w programie „Horyzont 2020 – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji na lata 2014-2020”. Program ten skupia unijne środki finansowania badań naukowych i innowacji. Jego łączny, siedmioletni budżet, wynoszący ponad 77 mld euro, jest przeznaczony dla naukowców, przedsiębiorców oraz instytucji badawczych na realizację innowacyjnych projektów.

Ponadto, środki na wsparcie działań innowacyjnych zostały zaplanowane w ramach funduszy strukturalnych służących finansowaniu celów polityki spójności w latach 2014-2020, a w szczególności w ramach celu „Inwestycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia”. Szczególne znaczenie dla finansowania działań w zakresie innowacji przypisano środkom Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, którego zasoby zostaną przeznaczone na:

- udoskonalanie infrastruktury badań i innowacji oraz podnoszenie zdolności do tworzenia doskonałości w zakresie badań i innowacji,
- promowanie inwestycji przedsiębiorstw w badania i innowacje, rozwoju produktów i usług, transferu technologii,
- wspieranie badań technologicznych oraz stosowanych działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych.

5. Program Operacyjny Inteligentny Rozwój jako narzędzie absorpcji środków unijnych i wspierania przedsięwzięć innowacyjnych w Polsce

Polska wpisując się w realizację strategii „Europa 2020” przygotowała odpowiednie dokumenty programowe umożliwiające pozyskanie środków z budżetu Unii Europejskiej. W tym aspekcie szczególnego znaczenia nabiera zasadniczy plan strategiczny „Strategia rozwoju kraju 2020 – aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo”⁷. Strategia ta zakłada, że w ciągu najbliższej dekady nastąpi znaczne zwiększenie innowacyjności gospodarki.

⁷ Uchwała nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020, Monitor Polski, poz. 882.

Promowane będzie szerokie postrzeganie innowacji, nie tylko w wymiarze technologicznym i produktowym, ale także procesowym, organizacyjnym i marketingowym. Tworzone będą warunki do ich wprowadzania w przedsiębiorstwach i budowania w ten sposób silnej pozycji konkurencyjnej na rynkach: polskim, europejskim i globalnym. Postęp w tym zakresie będzie możliwy dzięki podjęciu szerokiego spektrum działań modernizacyjnych, obejmujących: wzmocnienie publicznych systemów badań naukowych i innowacji, zapewnienie sprzyjającego otoczenia regulacyjnego, wspieranie rozwoju instrumentów finansowania, koncentrację finansowania na zadaniach projakościowych w zakresie szkolnictwa wyższego i instytucjach badawczych prowadzonych na najwyższym poziomie oraz stworzenie atrakcyjnych perspektyw edukacji, kształcenia zawodowego i kariery. Strategia rozwoju kraju w zakresie wspierania działań innowacyjnych zakłada cztery priorytetowe kierunki interwencji publicznej, a mianowicie:

- wzrost popytu na wyniki badań naukowych,
- podwyższenie stopnia komercjalizacji badań,
- zapewnienie kadr dla działalności B+R,
- zwiększenie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych.

Podstawowym narzędziem realizacji wskazanych zamierzeń w zakresie innowacji jest strategia sektorowa „Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki”⁸. Strategia ta stanowiła z kolei podstawę do opracowania programów operacyjnych umożliwiających absorpcję środków funduszy strukturalnych przeznaczonych na wsparcie działań innowacyjnych.

Innowacjom jest dedykowany PO Inteligentny Rozwój (PO IR). Program ten przewiduje realizację przedsięwzięć w zakresie wspierania badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji oraz podnoszenia konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw. Celem PO IR jest: zwiększenie innowacyjności gospodarki polskiej, rozwój sektora nauki, współpraca między sektorem nauki a przedsiębiorstwami oraz zapewnienie wysokiej jakości otoczenia biznesu, które będzie sprzyjało podnoszeniu innowacyjności przedsiębiorstw. PO IR zakłada osiągnięcie zamierzonych celów poprzez koncentrację działań tego programu na rozwoju innowacyjności przedsiębiorstw, budowie nowych i wzmacnianiu istniejących powiązań pomiędzy sektorem przedsiębiorstw a sektorem nauki, a także wzmocnieniu jakości badań i pozycji jednostek naukowych w ramach Europejskiej Przestrzeni Badawczej. Zgodnie z hasłem przewodnim istotą programu jest „wsparcie projektów od pomysłu do rynku”. Założeniem PO

⁸ Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki – Dynamiczna Polska, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013.

IR jest bowiem pomoc w realizacji całego procesu powstawania innowacji: od fazy tworzenia się pomysłu, poprzez etap prac badawczo-rozwojowych aż po komercjalizację wyników prac badawczo-rozwojowych. PO IR jest finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Zgodnie z zawartą umową alokacja środków funduszu na program wynosi 8 614,1 mln euro, a sama realizacja programu została oparta na czterech zasadniczych osiach priorytetowych:

- I: Wsparcie prowadzenia prac badawczo-rozwojowych,
- II: Wsparcie innowacji w przedsiębiorstwach,
- III: Wsparcie otoczenia i potencjału innowacyjnych przedsiębiorstw,
- IV: Zwiększenie potencjału naukowo-badawczego.

W ramach poszczególnych osi priorytetowych są realizowane priorytety inwestycyjne zmierzające do sfinansowania realizacji przedsięwzięć innowacyjnych zarówno o charakterze systemowym, jak i indywidualnym. Zgodnie z przyjętą koncepcją realizacji PO IR o wsparcie dla swoich projektów innowacyjnych mogą się ubiegać: przedsiębiorstwa, klastry, jednostki naukowe i instytucje otoczenia naukowego. Docelowo oczekuje się, że dzięki wsparciu działań innowacyjnych ze środków PO IR istotnie poprawi się sytuacja polskich przedsiębiorstw w zakresie działalności innowacyjnej oraz odnotuje się wzrost nakładów na ten typ działalności. Szczegółowe efekty realizacji planowanych priorytetów inwestycyjnych zawarto w tab. 6.

Przedstawiając możliwości realizowania i finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw, należy zauważyć, że interwencja w ramach PO IR została zaprojektowana w sposób komplementarny w stosunku do programu Horyzont 2020. Koordynacji pomiędzy tymi instrumentami służy:

- ujednoczenie zasad realizacji wsparcia (np. wspólne kryteria wyboru projektów czy zestawy wskaźników dla komplementarnych działań),
- określenie wspólnych celów strategicznych,
- harmonizacja zasad dotyczących kwalifikowalności kosztów,
- zapewnienie możliwości łączenia finansowania z obu źródeł,
- wspólne harmonogramy naboru i rozpatrywania projektów.

Ponadto, w systemie realizacji PO IR uwzględnia się możliwość wspólnego finansowania interwencji ze środków PO IR oraz programu Horyzont 2020, m.in. w zakresie powiązań rozwijających się centrów doskonałości i regionów innowacyjnych z wiodącymi odpowiednikami w innych częściach Europy, budowy wspólnych zespołów między instytucjami badawczymi oraz budowy powiązań z innowacyjnymi klastrami. Na etapie wdrażania PO IR oraz programu Horyzont 2020 możliwe jest tworzenie tzw. banków projektów, ułatwiających dopasowanie komplementarnych projektów z PO IR i Horyzontu 2020, umożliwiających kojarzenie projektów i beneficjentów.

Tabela 6

Nakłady i oczekiwane efekty realizacji Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój

Oś priorytetowa	Priorytet inwestycyjny	Planowane nakłady		Efekt (wskaznik)	Wartość bazowa 2011	Wartość docelowa 2023 r.
		Kwota (mln euro)	%			
I	2	3	4	5	6	7
I	Pobudzenie aktywności przedsiębiorstw w zakresie prowadzenia działalności B+R	3450,0	40,1	Nakłady przedsiębiorstw na B+R w relacji do PKB	0,33%	1,05%
				Udział nakładów bieżących poniesionych na badania stosowane i prace rozwojowe w nakładach bieżących na B+R	63,6%	72,9%
				Liczba projektów B+R realizowanych dzięki wsparciu	-	4,000
				Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie prowadzenia prac B+R	-	3,400
II	Zwiększenie nakładów polskich przedsiębiorstw na działalność innowacyjną (bez nakładów na B+R)	1975,2	22,9	Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi	-	1,000
				Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie dla projektów B+R	-	16,970 mln zł
				Nakłady na działalność innowacyjną przedsiębiorstw w stosunku do nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw	7,46%	bd
				Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia na rynek nowych produktów	-	600
				Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie finansowe inne niż dotacje	-	240
				Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem w zakresie inwestycji w infrastrukturę	-	200
III	Rozwój rynku kapitału podwyższonego ryzyka	448,0	5,2	Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie w zakresie innowacji	-	5,400 mln zł
				Nakłady na działalność innowacyjną pochodzące z funduszy kapitału ryzyka	0,3 mln zł	333 mln zł
				Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie finansowe inne niż dotacje	-	760
				Liczba wspartych sieci inwestorów prywatnych	-	3
				Nakłady sektora przedsiębiorstw na działalność B+R w relacji do PKB	0,34%	1,05%
				Liczba przedsiębiorstw wspartych przez instytucje otoczenia biznesu	-	5,800
III	Zwiększenie potencjału przedsiębiorstw do prowadzenia działalności innowacyjnej	689,0	8,0	Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi	-	1,130
				Liczba przedsiębiorstw wspieranych w celu wprowadzenia na rynek nowych produktów	-	2,130
				Liczba podmiotów realizujących projekty w zakresie ochrony własności przemysłowej	-	1,600
				Udział eksportu wyrobów wysokiej techniki w eksporcie ogółem	5,9%	13,0%
		146,4	1,7	Liczba przedsiębiorstw wspartych w zakresie internacjonalizacji działalności przedsiębiorstw	-	34,760

cd. tabeli 6

1	2	3	4	5	6	7
III	Rozwój współpracy pomiędzy podmiotami w celu tworzenia rozwiązań innowacyjnych	235,5	2,7	Udział przedsiębiorstw współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej w ogóle przedsiębiorstw aktywnych innowacyjnie	33,5%	36,1%
IV	Wzmocnienie współpracy pomiędzy jednostkami naukowymi oraz jednostkami naukowymi i przedsiębiorstwami	1373,0	15,9	Udział finansowania pochodzącego z sektora przedsiębiorstw w wydatkach sektora szkolnictwa wyższego na działalność B+R	2,14%	4,22%
				Udział środków pochodzących z przedsiębiorstw w finansowaniu nakładów inwestycyjnych na ST wykorzystywane w działalności B+R	24,9%	38,5%
				Liczba projektów B+R realizowanych dzięki wsparciu	-	320
				Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie prowadzenia prac B+R	-	150
				Liczba przedsiębiorstw współpracujących z ośrodkami badawczymi	-	200
				Liczba osób objętych wsparciem w zakresie rozwoju	-	2,100
	Liczba jednostek naukowych objętych wsparciem w zakresie inwestycji w infrastrukturę B+R				-	30

Źródło: Na podstawie: Program Operacyjny Inteligentny Rozwój, Ministerstwo Rozwoju i Infrastruktury, Warszawa 2014, s. 32-74.

Podsumowanie

Przedstawione w rozważaniach dane świadczą o tym, że Polska gospodarka należy do najmniej innowacyjnych gospodarek Europy. Taki stan rzeczy jest wynikiem wieloletnich i wciąż utrwalanych zaniedbań w tym zakresie. Zmiana takiego stanu rzeczy wymaga podjęcia intensywnych działań przez państwo. Nie tylko dających możliwość prowadzenia działań innowacyjnych, ale także umożliwiających pozyskanie bezpośredniego wsparcia projektów innowacyjnych przedsiębiorstw. Obecnie podjęcie wielokierunkowych działań aktywizujących innowacyjność przedsiębiorstw jest możliwe dzięki środkom z budżetu Unii Europejskiej. Prawidłowa absorpcja środków publicznych w obecnej perspektywie finansowej zgodna z założonymi wartościami docelowymi powinna istotnie przyczynić się do wzrostu aktywności innowacyjnej polskich przedsiębiorstw, a w konsekwencji znacznej poprawy pozycji Polski w rankingach międzynarodowych.

Literatura

- Bukowski M., Szpor A., Śniegocki A., *Potencjał i bariery polskiej innowacyjności*, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2012.
- Hollanders H., Es-Sadki N., *Innovation Union Scoreboard 2014*, European Commission, European Union, 2014,
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2008-2010*, GUS, Warszawa 2011.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, GUS, Warszawa 2012.
- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010-2012*, GUS, Warszawa 2013.
- Europa 2020 – strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Komunikat Komisji KOM (2010) 2020 z dnia 03 marca 2010 r., Bruksela 2010.
- Nauka i technika w Polsce w 2012 r.*, GUS, Warszawa 2013.
- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój, Ministerstwo Rozwoju i Infrastruktury, Warszawa 2014.
- Projekt przewodni Strategii Europa 2020 – Unia innowacji, Komunikat Komisji KOM (2010) 546 z dnia 06 października 2010 r. Bruksela 2010.
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki – Dynamiczna Polska, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2013.
- Uchwała nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020, Monitor Polski, poz. 882.

**FINANCING OF INNOVATIVE BUSINESSES WITH PUBLIC FUNDS
– FINANCIAL PERSPECTIVE 2014-2020**

Summary

Current stage of social and economic development is called the knowledge-based economy, and innovation is a factor of rapidly growing importance for its further development. Basing the economies on the use of innovation is particularly justified in times of globalization and the deepening of European integration process.

The purpose of this article is to present the current innovation activity of Polish enterprises, justification of the need for public aid in its support, and an indication of the directions and sources of financing the activities aimed at enhancing the innovative potential of companies.

To achieve so stated objective there has been conducted theoretical consideration as well as analysis of statistical data on the problems of innovativeness of Polish enterprises and an indication of the possibility of solving them using the resources available for Polish enterprises within the financial perspective 2014-2020.